

Kálnay Adél

FÜGGÖNYÖN INNEN ÉS TÚL

Amikor dédanyám olyan kicsi lett, hogy aki a kályha felőli ajtón lépett a szobába, azt hihette, nincs bent senki, mert nem látszott ki kedvenc foteléből, nagyanyám lehajolt hozzá, megsimogatta a fejét, és a fülébe kiáltotta: – Maga most is spórol, mama, de maga a mi zsebünkre ne spóroljon, mert kikap! Dédi felkacagott, akár egy kisgyerek, és hagyta, hogy lesöpörjék öléből a morzsát, vizes ruhával megtörölgessék a száját, kezét, még akkor is kacarászott, amikor nagyanyám behúzta az ablaktáblákat, egy rést hagyva csupán a kintü világnak, és megfogta a kezem, hogy kivigyem a szobából. Én mentem utána, erős keze szorításának dehogy mertem volna ellenállni, de azért az ajtóból visszaneéztem. A keskeny fénycsík kettémetszette a szobát, a fényben játszó porszemek egy vizesés permetfüggönyét idézték, e mögül hallatszott az egyre halkuló nevetgélés. Ez a kép nagyon gyakran megjelenik előttem, egy fényből-porból szőtt függöny mögött ott van dédanyám, s én nem látom őt, csak tudom, hogy ott van, s ott is lesz mindig ilyen és hasonló függönyök mögött.

Álmában fogja érni a halál, mondta nagyanyám később az ebédnél, és én elborzadva sütöttem le a szemem, szégyelltem, hogy fültanúja vagyok egy ilyen beszélgetésnek. A halált iszonyú dolognak tartottam, amiről egyszerűen nem lehet a leves és a töltött káposzta között beszélni. Soha többet nem lehetett engem abba a szobába egyedül beküldeni, attól kezdve valahányszor valaki bement oda, magamban számolni kezdtem úgig, s szinte hallottam az elfojtott kiáltást, ó, jaj, szegény mamal pontosan úgy hallottam, ahogy elhangzott aztán öt évvel később, s úgy gondoltam, ha tízig nincs semmi, akkor még él, de már mit se számított ez a vigasz, hiszen ez a kiáltás már megszületett, és azontúl ott lebegett a szobában, s várta, hogy eljőjön az ő ideje, s hallhatóvá válhat valaki száján. Nem értették, mi történt velem. Nem tudom, mi lett ezzel a gyerekekkel, mondta nagyanyám, nemrég alig lehetett Dédi mellől kivonszolni, most megl Széttárta a karját, és bosszúsan legyintett. Kemény asszony volt, szeretett mindent tudni és érteni, nehezen bírta elviselni, ha kimaradt valamiből. Hiába kérdezem, tette még hozzá, és vádló tekintettel nézett felém, és igaza volt, hiába kérdezett, mert nem tudtam válaszolni. Anyám az ölébe húzott, elsimította homlokomról a hajam, államát két ujjá közé fogta, és szelíd erőltetéssel felemelte a fejemet. Amikor szemünk végre találkozott, azt kérdezte, hogy talán félek Déditől, s én hevesen ingattam a fejem, és többször elismételtem, nem, nem, nem, s tényleg nem féltem tőle, én a haláltól féltem, de ezt nem lehetett kimondani. Évekkel később beszéltünk erről, nagyanyám csak mosolygott, hitetlenkedve rázta a fejét, soha nem tudta megszokni, hogy ilyen felhőjáró unokája van, aki nem úgy gondolkozik, mint ő. Egyáltalán nem értelek, mondta, bejövünk ebbe az életbe, és nem búsul senki, pedig gyötrelmek egész sora zúdul ránk, s lám, mindenki örül. Amikor pedig kimegyünk, megszabadulván végre a kínoktól, sírni, jajgatni kell? Hát milyen gondolkodás ez? Megmondom én neked, milyen – tette még hozzá immár dühösen –, ez egy rohadt, önző gondolkodás! Fújt egyet mérgében, és szaporán legyezte magát, nem tudtam, hogy a meleget vagy az önző gondolatokat hes-

senü el magától. Igazán nem akartam felbosszantani, nem is értettem, mi dühítette fel ennyire. Elnéztem hatalmas alakját, büszke szép tartását, igen gögös asszony a nagyanyád, mondták rá mindig, de én nem láttam annak, inkább erősnek és bábornak, néztem őt, és eszembe jutott, mennyire elítélték a fia temetésén, hogyan suttogtak az emberek a háta mögött még hónapok múlva is. Amikor a fülébe jutott, elsötétült a tekintete, aztán legyintett. Ostobák, ez volt minden szava ahhoz, hogy szívtelennek, érzéketlennek nevezték, s talán még kevesebbet beszélgetett az emberekkel. Én sose gondoltam, hogy szívtelen, nagyon is értettem, amit mondott a temetés napján, mielőtt elindultunk. Most majd mindenki azt várja, hogy zokogjak, nekem pedig viselkednem kell, mert azt végképp nem tudnák megemészteni, ha kicsúszna a számon, hogy örülök. Örülök, hogy az én sokat szenvedett fiam már jó helyen van, s ami neki jó, az a jó nekem is. Megpróbálom hát szomorú arccal kíséreni őt. Értettem, csak éppen nem tudtam elfogadni. Igen, az ember önző, ha más nem, hát érzelmi hasznom legyen a másik létéből, s ha siratom, a veszteségemet siratom. Vajon mekkora hit kell ahhoz, hogy úgy lássam a halált, mint nagyanyám? Szerettem volna még tovább faggatni, de bezárkózott. Az élet az élet, a halál meg halál, mondta, és nem volt hajlandó többet beszélni. Csöndben iszogattuk a teát, lopva az arcát figyeltem, ő elnézett a fejem fölött valahová messzire, túl a falakon, városon, túl az egész világon. Így nézhettem én is vaksi szemmel a por- és fényfüggyönön túlra dédanyám után kutatva.

Végre felálltunk mind a ketten, nagyanyám szertartásosan magához ölelt, hatalmas természetét az idő sem tudta lekoptatni, gyere máskor is, sűrűbben, kért, de én tudtam, hogy nagyon jól megvan egyedül, s inkább az én kedvemért hív, mintsem maga miatt. Az utcáról visszanéztem, ő már munkában is volt, a kertbe tartott, mintha nem is csak az imént váltunk volna el. Egész alakján láttam, hogy már el is felejtett, a tartásán láttam, az őt körülvevő levegőből éreztem, hogy én nem vagyok, hogy senki sincs, csupán ő, meg a dolog, amit éppen el kell végeznie. Fogalmam sem volt, honnan örökölte ezt a nagy erőt és elszántságot, ahogy az életét vezette, még férfiban se ismertem keményebbet, mint ő, az igaz, hogy nem is nagyon fordultak elő férfiak a családukban, hacsaknem mint mellékszereplők. Statiszták, mondta a férfiakról egyik nagynéném, aki színésznő volt, és évenként váltogatta a férjeket.

Valami nehéz kosarat cipelt, úgy láttam, biztos nehezebbet, mint dédanyám volt annak idején, mert kissé meggörnyedt, és lassult a járása. Dédanyámat úgy vitte mindig, mintha egy könnyű párna volna, vagy egy nyaláb illatos széna. Könnyedén és tréfálkozva, kisgyermekét viszi így az ember, ahogy ő az anyját hordozta. Senkinek sem engedte át ezt a feladatot, hosszú éveken át napjában többször emelte, vitte, ültette, támasztotta, igazította, és soha egyetlen aprócska sóhaj, panasz el nem hagyta a száját. Más már belerokkant volna, suttogta anya nagynénémnek, nem is tudom, miért csinálja. Annyian vagyunk, és bárki szívesen felváltaná, de nem. Én kihallgattam őket, és arra gondoltam, milyen buták, hát biztos azért van így, mert annyira szereti. Egy alkalommal, mikor együtt indultunk túróért, tejszóért a hegyen túlra, meg is kérdeztem tőle: ugye, azért nem hagyod másnak cipelni Dédikét, mert te szereted a legjobban? Úgy nézett rám, mint aki éppen most döbben rá, hogy unokája helyén egy manó vagy törpe lohol mellette, aztán mély lélegzetet vett, láttam, sokat akar mondani, s azt is láttam, hogy meggondolta magát, és csak ennyit

szólt: ez a kötelességem, s egy határozott mozdulattal megállította még a bennem keletkező gondolatot is.

Szólanul mentünk tovább, a mondat ott jött velünk az ösvényen, hol élénk került, hol lemaradt kissé, de el nem enyészett, sőt egyre erősödött. Nem tetszett nekem ez a mondat, nem tudtam, mit kezdjek vele, hideg áradt belőle, száraz, kemény téli hideg, hogy megborzonek, pedig egyébként kellemes nyárelő volt. A kötelességről az volt a véleményem általában, hogy unalmas, fölösleges dolog, amin gyorsan túl kell esni, mint valami keserű orvosságon. Ettől kezdve figyeltem nagyanyámat, szerettem volna úgy látni, ahogy erdei beszélgetésünk előtt láttam, de az a mondat hazáig kísért minket, befészkelte magát Dédi szobájába, és én döbbenet láttam, valóban mennyire pontosan és részletekbe menően gondoskodik mindenről, válaszol és kérdez is, csak éppen mintha nem figyelne oda, legfeljebb félig, semmi nem kerül el a figyelmét, mégis valahová messzire is figyel, s úgy tűnik, az a fontosabb. Nézttem az én erős nagyanyámat, és semmit sem tudtam az ő erejének forrásáról, semmit harcairól, emelkedéséből és zuhanásából, mindezekről igen későn szerezhettem tudomást, amikor már ő is odakerült a fény- és porfüggönyön túlra a többiekkel együtt, mind, akik együtt lettek kiválasztva egy hetven-nyolcvan éven át tartó színjátékra. Három alkalommal azért csak sikerült ellesnem azt a pillanatot, ami beigazolta gyanúmat, hogy a szeretet ott parázslék azért nagyanyám szívében is, hiába tagadja. Az egyik éppen az volt, amit már említettem. Maga most is spórol, mama, s noha fogalmam sem volt, mire érti, a hangsúly, a simogatás és Dédi hálás nevetése olyan összhangot sugallt, amely csupán kettejükben működik, ütökzatos meleg és mások által át nem léphető burkot von köréjük.

A következő bizonyítékot egy hideg téli délután kaptam. A lemenő nap vörösre festette a félhomályt, a kályhánál álltam, tenyeremmel meg-megérintettem a forró cserepeket, kint valakinek a lépteit alatt csikorgott a hó. Az előbb még én is így csikorogtam, ropogtam a hóban, megcsúsztam és térdre estem, alig boldogultam a nehéz vasszánkóval. Dédi szobájában szokatlan csend volt, hirtelen feleszméltem, hogy már mióta hallgatom ezt a nagy csendet, odalopóztam hát az ajtóhoz, és belestem a szép metszésű üvegen. Dédi félrebillent fejével aludt, a száját csak annyira hagyta nyitva, amennyire egy aprócska szóhoz kell, keze összekulcsolva az ölében nyugodott. Nagyanyám tőle jobbra ült, kezében még ott volt a könyv, amiből már évek óta ilyentájt felolvasott. Valahányszor a végére ért, újból el kellett kezdeni, mert Dédi nem tudott más történetet végighallgatni. Lassan letette a könyvet, odament a mindenes szekrényhez. Tudtam, miért megy, egy vászonzsákba minden karácsony után összegyűjtjük a fenyő elhullajtott leveleit, abból vett ki egy jó marékkal, és a kályhához vitte. Dédi szobájában nem cserépkályha állt, hanem egy kis csinos „bosnyák” apró lábakon, kerek lapját vörösre izzította a tűz, ajtaján a kis szelőlőző nyitott rése engedte kivillanni az izgatott lángokat. Nagyon szerettem ezt a kályhát, olyan volt, mintha élne, pattogott benne a tűz, apró résein át a tűz szétküldhette a szobába viháncoló fényecskéit, s azok ott imbolyogtak a falakon, a bútorokon, bebújtak, majd előjöttek sarokból, ágy alól.

A tüzes kerek lapra szórta rá nagyanyám a levélkéket, pattogva, pörögve szökentek fel, majd visszahulltak, felizzottak egy pillanatra. Nemsokára kellemes gyanatillat kúszott ki az ajtó alatt, mélyet szippantottam belőle, s már éppen meguntam az ágaskodást, mikor legnagyobb döbbenetemre nagyanyám odalépett a karos-

székhez, egy darabig nézte az alvó öreget, aztán hirtelen letérdelt, megfogta az egymásba kulcsolódó ujjakat, és ráhajtotta a fejét.

Nem tudom, mennyi idő telhetett el így, néztem őket, és egyáltalán nem gondoltam semmire, nagyanyám széles hátára is odamerészkedtek a huncut fényecskék, azt bámultam, amíg el nem gémberedett minden tagom a nyújtózástól.

A harmadik alkalom már nem sokkal azelőtt volt, hogy felhangzott az utolsó kiáltás, ami még Dédinek szólt, emlékszem, már virágoztak a fák, s minden tele csupa zöld illattal. A ház déli falánál szélárnyékban ült Dédi, alaposan betakarva, s nézte nem messze hajlongó lányát. Nagyanyám a palántáknak fürta a kis lyukakat, nagy terpeszben állt, szaporán dolgozott. Én ott guggoltam mellette, s egy kis kosárból adogattam a zöld levélkéket, s elbűvölve figyeltem, milyen gyorsan kerülnek helyükre a kis növények. Egyszer csak Dédi megszólalt. Hangja olyan volt, mintha messziről hozta volna a szél, néha elhalkult, aztán felerősödött. Apáddal álmodtam, mondta, s olyan egy furcsa álom volt, felébredtem, és azóta csak azon gondolkozom, hogy... szóval, hogy jól tettem-e mindent, amit tettem, és félek, igen, félek, valami majd számon kérnek, hisz tudod. Elhallgatott, és hunyorogva nézett felénk. Nagyanyám, anélkül hogy abbahagyta volna a munkát, hangosan válaszolt, túl hangosan is, de talán biztos akart lenni abban, hogy Dédi meghallja. Mindent jól csinált, mama, érti, mindent! Csak ne foglalkozzon ezzel, majd különben úgyis meglátja! Nincs, amit számon lehetne mamán kérni, ha valaki, hát mama igazán mindent megtett! A végén már szinte kiabált, s én jól láttam, mennyire felindult az arca. Egy ideig csend volt, majd Dédi szélfúttá hangját hallottam. Nagyon jó lányom voltál nekem, azt tudod, nagyon jó. Ekkor végre felegyenesedett nagyanyám, leeresztette a kezét, s azt mondta szinte csak úgy magának, köszönöm, mama, és én jól láttam, hogy elfutotta szemét a könny, Dédi arcán is fényesen csordogált, néztem őket, és éreztem, hogy megint kimaradok valamiből, amiben csak ők vehetnek részt, hogy kimaradtam az életükből, és sokért nem adtam volna, ha én is olyan öreg lehetnék, eszembe sem jutott, hogy az öregség mihez vinne közel, csupán az fájt, de nagyon, hogy a fiatalág mitől tart távol. Nagyanyám kezéről apró földmorzsák hulltak vissza, némelyik rá a gyenge levélkékre. Amikor néhány hét múlva nagyanyám földmorzsás keze a nyitott sír fölött lendült, és visszhangot vert szívemben a semmivel össze nem téveszthető hang, ezek a kis levélkék jutottak eszembe, s ott sikerült végre úgy megsajnálnom őket, hogy sírni kezdtem, s azt hittem, soha nem fogom abbahagyni.